

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

but ethical›. Piotrowska's reflectie op de twee documentaires die Nick Broomfeld met een tussenpoos van bijna twaalf jaar maakte over seriemoordenaressen Aileen Wuornos is zo mogelijk nog intrigerender. Broomfeld toont een door seksueel misbruik getraumatiseerde, maar strijdbare vrouw, bijgestaan door een incompetente advocaat. Ze claimt dat het bij alle zeven moordgevallen steeds zelfverdediging betrof. Jaren later probeert een nieuwe advocaat haar van de elektrische stoel te redden. Broomfeld portretteert Wuornos opnieuw, maar die blijkt mentaal totaal gebroken. Zonder enige vorm van een ‹talking cure› heeft ze jarenlang in *death row* vastgezeten en eigenlijk is de documentairemaker de eerste die naar haar luistert. Zichtbaar lamgeslagen vertelt ze dat ze haar klanten koelbloedig heeft vermoord, klaarblijkelijk om heropening van haar zaak te dwarsbomen en zich te verzekeren van de doodstraf. Piotrowska is diep geraakt door deze tweede documentaire en probeert contact te zoeken met Broomfeld. Als die uiteindelijk thuis geeft, bekennt hij dat de executie van Wuornos hem mentaal en fysiek had leeggezogen, maar verder wil hij er niet veel over kwijt. Volgens Piotrowska illustreert dit geval de werking van Lacans *après coup*-effect. Het maken van de documentaire was blijkbaar zo traumatisch dat Broomfeld zelf ook is getransformeerd: het kan geen toeval zijn dat zijn films sindsdien steeds gender en onrechtvaardige machtsrelaties adresseren. Piotrowska's uiteenzetting is een van de sterkste bijdragen in een doelbewust eclectische bundel.

Lessen uit het ondergrondse

Bespreking van

Sandra Buechler (2015 [2014]), *Understanding and treating patients in clinical psychoanalysis — Lessons from literature*. Hove/New York: Routledge. ISBN 978 0 415 85647 8, 140 pp., £ 27,99

JOS DE KROON

Toen ik Sandra Buechlers *Understanding and treating patients in clinical psychoanalysis* onder ogen kreeg, dacht ik: ‹Toch niet weer een boek dat literatuur enkel gebruikt om eigen klinische ervaringen te bekleden met voorbeelden, waarbij de extra dimensie van de roman verloren gaat?› Ik heb na lezing van het boek echter mijn eerste indruk opzij moeten zetten, omdat de auteur de gekozen literatuur met respect heeft behandeld.

Evenals Buechler raadde mijn supervisor mij bij de opleiding tot psychiater, in navolging van Rümke, aan om bij mijn worsteling rondom de psychopathologie literatuur te gaan lezen en te beginnen bij Fjodor Michajlovitsj Dostojevski met *Aantekeningen uit het ondergrondse* (1864). Ik werd getroffen door de haastige stijl en de herhalingen die suggereerden dat de schrijver iets belangrijks te vertellen had en buiten adem zijn verhaal deed. Hij was niet de verheven dichter die vanaf zijn Olympus het gedoe van de mensen om hem heen met gepaste distantie beschreef, maar een auteur die deelnam aan het leven en zichzelf in zijn bespiegelingen niet ontzag. Door mijn romantische inslag liet ik mij gemakkelijk meevoeren in de pathetiek van Dostojevski met zijn kijk op mensen en zijn filosofieën daarover.

Sandra Buechler is een psychoanalytica die als opleider en supervisor is aangesteld aan het William Alanson White Institute in New York. Haar boek is een neerslag van vijftien jaar ervaring op het gebied van training van

psychotherapeuten in spe die zowel ambulantly als klinisch werken. Doel van de training is jongere collega's wegwijs te maken in de psychopathologie, waarbij gebruik wordt gemaakt van literatuur, met een focus op de eigen reacties en belevingen van de therapeut.

In dat laatste, het analyseren van de tegenoverdracht, is Buechler zeer goed geslaagd. Voortdurend gaat zij bij zichzelf te rade om erachter te komen wat haar angsten en kwaadheid te maken hebben met wat er in de sessies — en ook weleens daarbuiten — door de patiënt naar voren wordt gebracht. Deze overwegingen worden in relatie gebracht met de voornamelijk Amerikaanse literatuur. Soms begint ze een hoofdstuk met een korte beschrijving van een roman, om daarna het thema in verband te brengen met een psychotherapeutische gebeurtenis. Zo komt bijvoorbeeld de <schizoid relatie> aan de orde, die in verband gebracht wordt met William Daniel Steeles *How beautiful with shoes* uit 1932. Deze roman gaat over een ontmoeting tussen een moordlustige psychopaat, Humble Jewett, die uit het gesticht is ontsnapt, en de passieve en rustige Amarantha: een ontmoeting tussen passie en stoïcisme. Na hun ontmoeting is Mare, zoals Amarantha doorgaans wordt genoemd, niet meer dezelfde. Eenmaal aangestoken door de passie van Humble Jewett, wil zij niet meer terugkeren naar het rustige en saaie bestaan op de boerderij van haar familie.

In het hoofdstuk *Paranoid processing* wordt Bessie uit Isaac B. Singers korte verhaal *The key* ten tonele gevoerd. Bessie is een oude vrouw, voor wie de wereld een mijnenveld is geworden. Haar man, Sam, is lang geleden gestorven. Zij leeft, of, beter gezegd, bestaat in een appartement in New Yorks Upper West Side. Gevaar dreigt overal. In feite veracht zij haar burens en alle mensen met wie zij te maken krijgt, maar ze herkent niet de rol van projectie bij haar vijandige ervaringen. Uit veiligheidsoverwegingen laat ze extra sloten op de deuren zetten. Dan gebeurt er iets rampzaligs: ze raakt bezeten

door demonische krachten waardoor haar sleutel breekt en ze buitengesloten raakt van haar appartement. Haar obsessionele veiligheidsmaatregelen en rituelen zijn doorbroken, misschien wel voor eeuwig. Het is een catastrofe. Ze is overgeleverd aan willekeurig welke voorbijganger. Zullen zij de gelegenheid te baat nemen haar te martelen? Zal ze sterven, alleen, zonder woning, verzwakt en weerloos? Ziehier het lot van een vereenzaamde vrouw met een paranoïde ontwikkeling.

Andere thema's die aan de orde komen zijn <lijden onder vernedering>, <grootheidsideeën>, <hysterisch marchanderen>, <obsessief controleren> (waar de Nederlandse overheid en de Inspectiedienst nog wel iets van zouden kunnen opsteken) en <depressieve zelfverwonding>.

De literaire voorbeelden die de auteur gebruikt zijn goed gekozen en levendig beschreven, waardoor ze nog lang na-ijlen in onze geest, meer dan welke *evidence-based* karakterisering dan ook.

Dit is een boek voor ggz-werkers die van literatuur houden, maar ook voor hen die er tot nog toe geen affiniteit mee hebben. Bij het lezen van dit boek worden deze laatsten vanzelf geïnspireerd.

Literatuur

F.M. DOSTOJEVSKI (1864). Aantekeningen uit het ondergrondse. In *Verzamelde werken*, deel 4 (p. 137-246). Amsterdam: G.A. van Oorschot, 2001.